

DOI: <https://doi.org/10.57066/sdrm22.10>

CZU: 378.22:001.89

ASIGURAREA CALITĂȚII STUDIILOR DOCTORALE PRIN CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ DESCHISĂ ENSURING THE QUALITY OF DOCTORAL STUDIES THROUGH OPEN SCIENTIFIC RESEARCH

Valeriu CUȘNIR, dr. hab., prof.univ.¹

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0648-8321>

Radion COJOCARU, dr., prof.univ.²

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3809-7392>

¹Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

²Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova

Rezumat: Cercetarea științifică constituie o componentă definitorie și indispensabilă a studiilor superioare de doctorat, iar finalitatea acestor studii este materializată în elaborarea și susținerea tezelor de doctorat. Organizarea activității de cercetare științifică în cadrul Școlilor doctorale trebuie să aibă un „caracter viu” prin adaptarea continuă a standardelor de calitate, raportate la progresul tehnico-științific și transformările sociale firești pe care le parcurgem. Mai mult decât atât, începutul „revoluției informaționale” a deschis noi perspective de publicare și de diseminare a rezultatelor cercetărilor științifice. Cercetarea științifică deschisă va contribui în mod considerabil la dezvoltarea calității studiilor de doctorat și pe această cale va doza impactul tezelor de doctorat în domeniile științifice cărora le sunt aferente.

Cuvinte-cheie: *globalizare, știință deschisă, cercetare, studii de doctorat, calitate.*

Abstract: Scientific research is a defining and indispensable component of higher doctoral studies, and the purpose of these studies is materialized in the development and defense of doctoral theses. The organization of the scientific research activity within the Doctoral Schools must have a “living character” through the continuous adaptation of the quality standards to the technical-scientific progress and the natural social transformations that we go through. Moreover, the beginning of the “information

* © CUȘNIR Valeriu, COJOCARU Radion (2022)

revolution” opened new perspectives for publishing and disseminating the results of scientific research. Open scientific research will contribute considerably to the development of the quality of doctoral studies and will determine the impact of doctoral theses in the scientific fields to which they are related.

Keywords: *globalization, open science, research, doctoral studies, quality.*

Introducere

Evenimentele din ultimii ani au deschis perspectiva afirmării valorilor civilizației europene – spirit democratic, umanism, spirit rațional, gândire critică etc. Valorificarea acestei perspective plasează pe prim-plan voința clasei politice a țării, depinzând de eforturile concentrate ale instituțiilor guvernamentale, societății civile și, nu în ultimul rând, de mediul academic-universitar, reprezentat de specialiști de înaltă calificare din învățământ și cercetare. Alături de multe alte priorități, învățământul și știința se prezintă drept filiere extrem de eficiente întru realizarea preceptelor integraționiste. Astăzi, integrarea în spațiul educațional european este un curs ireversibil, punându-se pe rol un vast program de modernizare a sistemului educațional. Majoritatea rectorilor întruniți în Austria în anul 2003 la Conferința Asociației Europene a Universităților au apreciat doctoratul ca studii efectuate prin cercetări. Poziția universităților europene cu privire la studiile superioare de doctorat este de a percepe procesul de elaborare a tezei de doctorat ca fiind unul de creație, de cercetare, deseori fiind imposibilă încadrarea acestuia în limitele unui termen temporar (în general acceptat de 3 ani). În opinia reprezentanților Asociației Europene a Universităților, termenul de 3 ani se referă la finanțarea cercetărilor în cadrul doctoratului, acordarea bursei în această perioadă, iar însuși procesul de cercetare poate să se extindă și după expirarea termenului dat, teza de doctorat putând fi susținută pe măsura finalizării ei.

Cercetarea științifică, ca activitate uman-intelectivă cu caracter sistematic, destinată fundamentării și creării de noi cunoștințe și aplicații, constituie o parte componentă obligatorie a programelor de doctorat. Este o realitate firească care rezultă din natura lucrurilor, întrucât teza de doctorat nu este altceva decât o lucrare științifică elaborată în baza propriilor cercetări științifice cu rezultate teoretico-practice inovative relevante domeniului supus abordării științifice. În afară de aceasta, cercetarea științifică ca element-cheie al programelor de doctorat este definită expres în actele normative de referință. Astfel, în conformitate cu pct. 84 al Regulamentului privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul

III, „Programul de doctorat se desfășoară în cadrul școlii doctorale sub coordonarea conducătorului de doctorat și include un program de pregătire bazat pe studii avansate și un program individual de *cercetare științifică* sau creație artistică” (s. n.) [1]. De asemenea, în acord cu pct. 18 din Hotărârea de guvern nr. 497 din 23-10-2019 *cu privire la aprobarea Metodologiei de conferire și confirmare a titlurilor științifice*: „Cu cel puțin 30 de zile înainte de susținerea publică, teza/lucrarea de sinteză și rezumatul tezei (în limba română și într-o limbă de circulație internațională) se transmit Agenției în variantă electronică, pentru plasarea pe pagina web oficială a acesteia, parte a sistemului informatic integrat din domeniile cercetării și inovării. Agenția va asigura accesul deschis al procesului de consultare publică a documentelor menționate supra” [2].

Calitatea studiilor doctorale prin cercetarea științifică deschisă

Una dintre provocările cu care se confruntă în prezent activitatea de cercetare-inovare o constituie Știința Deschisă (ȘD). Fără doar și poate că acest lucru este valabil și pentru activitatea de cercetare științifică desfășurată în cadrul școlilor doctorale. ȘD este recunoscută ca fiind o „modalitate de realizare, diseminare, implementare și transformare a cercetărilor științifice prin instrumente digitale, rețele și mass-media” [3, p. 19]. Într-o altă accepție, „ȘD este definită ca un efort realizat de cercetători, guverne, agenții de finanțare a cercetării pentru comunitatea științifică pentru a face rezultatele primare ale cercetărilor finanțate din fondurile publice [...] accesibile publicului larg în format digital, fără restricții sau restricții minime, ca modalitate de accelerare a cercetării; aceste eforturi urmăresc atât creșterea transparenței și colaborării, cât și promovarea inovării” [3, p. 19].

Nu pretindem ca în cele ce urmează să aprofundăm conceptul de ȘD. Ținta noastră predilectă o constituie impactul ȘD asupra calității ce ține de activitatea de cercetare realizată în cadrul studiilor de doctorat. Fără doar și poate că punctul de plecare în abordarea subiectului, în contextul aspirațiilor de integrare a Republicii Moldova la UE, îl constituie standardele de calitate ale activității de cercetare prescrise la nivel comunitar. Sub acest aspect este de menționat că *acquis-ul comunitar*, ca ansamblul de drepturi și obligații comune ce unesc statele membre în cadrul UE, reglementează premisele implementării științei deschise.

Unele dintre aceste reglementări sunt stipulate chiar în tratatele originale ale UE. Astfel, în conformitate cu art. 179 din Tratatul de Funcționare a Uniunii Europene (în continuare TFUE): „Uniunea are ca obiectiv *consolidarea bazelor sale științifice și tehnologice, prin crearea unui spațiu european de cercetare în care cercetătorii, cunoștințele științifice și tehnologiile să circule liber*, precum și favorizarea creșterii competitivității sale, inclusiv în industrie, precum și promovarea activităților de cercetare considerate necesare în temeiul altor capitole din tratate” (s.n.) [4]. De asemenea, potrivit art. 180 din TFUE: „Uniunea desfășoară următoarele acțiuni care completează acțiunile întreprinse în statele membre: a) pune în aplicare programele de cercetare, de dezvoltare tehnologică și demonstrative, promovând cooperarea cu și între întreprinderi, centre de cercetare și universități; b) promovează cooperarea în materie de cercetare, de dezvoltare tehnologică și demonstrativă a Uniunii cu țările terțe și organizațiile internaționale; c) diseminează și valorifică rezultatele activităților în materie de cercetare, de dezvoltare tehnologică și demonstrativă ale Uniunii; d) stimulează formarea profesională și mobilitatea cercetătorilor din Uniune” [4].

Reglementări referitoare la promovarea științei deschise în spațiul UE pot fi identificate în actele normative subordonate tratatelor. De exemplu, în conformitate cu pct.(2) din *Recomandarea (UE) 2018/790 a Comisiei Europene din 25 aprilie 2018 privind accesul la informațiile științifice și conservarea acestora*: „O strategie privind piața unică digitală pentru Europa subliniază importanța difuzării de date ca un catalizator pentru creștere economică, inovare și digitalizare în toate sectoarele economice, în special pentru întreprinderile mici și mijlocii (și pentru întreprinderile nou-înființate), precum și pentru societate, în ansamblu. În comunicare se recunoaște că volumele mari de date (Big Data) și calculul de înaltă performanță (High Performance Computing) modifică modul în care se realizează cercetarea și se face schimb de cunoștințe, ca parte a tranziției către o „știință deschisă” mai eficientă și cu o mai mare capacitate de reacție. Comunicarea anunță că accesul la datele publice va fi încurajat de Comisie pentru a contribui la stimularea inovării și a avansa în direcția unui *cloud* pentru cercetare destinat *științei deschise* ca parte din Inițiativa europeană în domeniul cloud computingului. În evaluarea la jumătatea perioadei a Strategiei privind piața unică digitală, Comisia își anunță intenția de a îmbunătăți în continuare accesibilitatea și reutilizarea datelor publice și a celor finanțate în mod public” [5].

În același sens, în conformitate cu pct. (5) al Recomandării sus-menționate: „Politicile privind liberul acces urmăresc să ofere cercetătorilor și publicului larg un acces gratuit la publicațiile științifice evaluate *inter pares*, la datele cercetărilor și la alte rezultate ale cercetării în mod deschis și nediscriminatoriu, cât mai rapid posibil în cadrul procesului de diseminare și să permită utilizarea și reutilizarea rezultatelor cercetării științifice. Accesul liber contribuie la îmbunătățirea calității, la reducerea necesității de a se duplica în mod inutil cercetarea, la accelerarea progresului științific, contribuie la combaterea fraudei în domeniul științei și, în ansamblu, poate favoriza creșterea economică și inovarea. Pe lângă accesul liber, planificarea gestionării datelor devine o practică științifică standard” [5].

Reieșind din statutul de stat candidat de aderare la UE pe care îl deține Republica Moldova, organizarea de către Școlile doctorale a cercetării științifice prin „Open Scenice” este o realitate și în același timp o necesitate incontestabilă. Pe termen lung implementarea cu succes a acestor standarde va asigura condiții necesare pentru sporirea eficienței, relevanței și competitivității internaționale a sistemului de cercetare și inovare din Republica Moldova.

ȘD facilitează răspândirea în mod deschis și diseminarea mult mai rapidă a cercetărilor științifice realizate, inclusiv în cadrul școlilor doctorale. Este de menționat că una dintre vulnerabilitățile constatate prin Programul național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023 în contextul relevanței activităților științifice ține de conexiunea slabă dintre comunitatea științifică și mediul de afaceri. Lipsa dialogului dintre reprezentanții celor două sfere la nivel național are drept rezultat nu doar gradul redus de implementare a rezultatelor cercetării, dar și nivelul scăzut de absorbție a noilor tehnologii (inclusiv din exterior) de către mediul de afaceri [6].

În procesul integraționist european, știința juridică autohtonă trebuie privită ca un instrumentar menit să ofere asistență și soluții pentru dezvoltarea socială, politică și economică a Republicii Moldova, întru afirmarea statului de drept. În ce măsură știința satisface acest imperativ ne poate mărturisi analiza cercetărilor științifice, realizate în diferite domenii de activitate umană, inclusiv implementarea rezultatelor acestora, utilizarea lor după destinație.

În calitate de autori ai prezentului studiu, fiind reprezentanți ai ȘD din domeniul științelor juridice, putem menționa că cercetările teoretico-științifice și

practico-aplicative realizate în cadrul tezelor de doctorat de referință conțin concluzii și recomandări, inclusiv propuneri de *lege ferenda* menite să contribuie la: perfecționarea sistemului legislativ al țării, protejarea drepturilor și libertăților cetățenilor, eficientizarea administrației de stat și locale, dezvoltarea culturii juridice în societate, promovarea proceselor integraționiste, asigurarea ordinii de drept. Fără garantarea accesului liber, aceste rezultate devin cunoscute numai unui cerc îngust de specialiști implicați în examinarea, susținerea și expertizarea acestor lucrări, rezultatele neajungând să fie valorificate de autoritățile statale sau de întreprinderile din sectorul privat.

Considerăm că drept rezultat al diseminării mai rapide a rezultatelor cercetărilor științifice realizate în cadrul tezelor de doctorat, rolul științei va căpăta un contur mai vizibil și simțitor pentru dezvoltarea sustenabilă a societății. În același timp, conștientizarea gradului înalt de diseminare a tezelor de doctorat și a lucrărilor științifice aferente (referate-fragmente a tezelor de doctorat, articole științifice, comunicate și rapoarte științifice) are și un impact pozitiv asupra responsabilității științifice a doctorandului și a conducătorului de doctorat în ceea ce ține de calitatea rezultatelor științifice scontate.

ȘD promovează o mai mare transparență și responsabilitate științifică a doctoranzilor la elaborarea tezelor de doctorat și promovarea rezultatelor științifice. Gradul înalt de responsabilitate în raport cu respectarea eticii și deontologiei științifice stă la baza sporirii calității tezelor de doctorat. Accesul liber la corectările științifice comportă și un efect preventiv eficient în vederea restricționării fenomenului de plagiat și a celui de fraudă științifică.

Bunele practici se bazează pe moduri de acțiune aprobate de comunitățile științifice, bazate pe integritate, meticulozitate și acuratețe în conduita de elaborare a lucrărilor. De asemenea, prin ȘD cercetătorii sunt îndemnați să folosească colecții de date etic confirmate, metode de cercetare și de evaluare congruente criteriilor științifice. Se mai dorește practicarea unei deschideri și contribuții, proprii cunoașterii științifice, la publicarea rezultatelor.

Transparența cercetărilor științifice prin ȘD implică indirect și transparența utilizării banilor publici, destinați cercetărilor științifice elaborate de către doctoranzii cu finanțare de la bugetul de stat. În conformitate cu pct. 4 din Recomandarea Comisiei din 10 aprilie 2008 privind gestionarea proprietății intelectuale în activitățile de transfer de cunoștințe și cu Codul de bune practici

pentru universități și alte organizații publice de cercetare, este necesar să se „promoveze diseminarea largă a cunoștințelor create cu sprijinul finanțărilor din bani publici, prin luarea de măsuri de încurajare a accesului deschis la rezultatele cercetării, asigurând, după caz, condițiile pentru protejarea proprietății intelectuale [7]”. De asemenea, în acord cu prevederile din *Recomandarea (UE) 2018/790 a Comisiei Europene din 25 aprilie 2018 privind accesul la informațiile științifice și conservarea acestora*, „Statele membre ar trebui să se asigure că instituțiile de finanțare a cercetării responsabile de gestionarea finanțării publice a activităților de cercetare și instituțiile academice care beneficiază de finanțare publică pun în aplicare politicile și planurile naționale de acțiune menționate la punctul 1 la nivel național într-un mod coordonat prin: definirea politicilor instituționale privind diseminarea publicațiilor științifice și liberul acces la acestea” [6].

Cadrul normativ în vigoare referitor la studiile de doctorat conține reglementări prin care Școlile doctorale sunt obligate să ofere accesul liber la rezultatele științifice obținute prin elaborarea și susținerea tezelor de doctorat. De exemplu, potrivit pct. 63 al Hotărârii de guvern nr. 1007 din 10.12.2014 **pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III**, „[...] Teza de doctorat și anexele sale se publică pe un site administrat de autoritatea națională abilitată pentru confirmarea titlurilor științifice, cu respectarea legislației în vigoare în domeniul drepturilor de autor” [1]. De asemenea, în conformitate cu pct. 40 „Școlile doctorale, cu sprijinul logistic al instituției, consorțiului sau parteneriatului, asigură publicarea pe Internet a tuturor informațiilor necesare privind programele de studii de doctorat, vizându-se cu precădere următoarele informații: [...] rezumatele tezelor de doctorat ce urmează a fi susținute public [...]” [1].

În același timp, pentru susținerea tezei de doctorat sunt stipulate și standarde minime pe care trebuie să le întrunească studentul doctorand în ceea ce vizează diseminarea rezultatelor științifice. Astfel, potrivit pct. 33 din **Metodologia de conferire și confirmare a titlurilor științifice**, „Teza de doctorat are la bază minimum 5 publicații științifice înregistrate în depozite electronice internaționale, naționale și instituționale, din care cel puțin 3 articole publicate în minimum 2 reviste științifice aprobate de Agenție și minimum 2 comunicări la conferințe publicate în lucrările acestora, din care una internațională” [2].

Concluzii

În pofida standardelor naționale deja existente în materia accesului la rezultatele științifice obținute ca finalități ale tezelor de doctorat, considerăm că în perspectivă se impune cu pregnanță crearea unor condiții suplimentare pentru ca ȘD să devină un model de producere și distribuire a acestor rezultate. În acest sens, sugerăm următoarele recomandări, fiind totodată conștienți că tentativa de dezvoltare a domeniului este una perfectibilă:

- promovarea ȘD în politicile, strategiile și practicile instituționale de dezvoltare a școlilor doctorale;
- crearea și dezvoltarea sustenabilă în cadrul școlilor doctorale a unor condiții prielnice pentru ca ȘD să devină un standard de producere și distribuire a rezultatelor științifice. Spre exemplu, existența în cadrul școlilor doctorale a revistelor științifice pentru tinerii cercetători, inclusiv la nivel de consorțiu, cu acces la baze de date internaționale, va facilita în mod considerabil accesarea rezultatelor ce prezintă interes pentru dezvoltarea diferitelor domenii ale științei;
- promovarea practicilor de premiere, recunoaștere și stimulare academică a studenților doctoranzi pentru diseminarea cercetărilor științifice realizate. În acest sens, propunem ca Recomandările de atribuire a calificativelor la componenta relevanța științifică a publicațiilor, recomandări aprobate prin Regulamentul de atribuire a calificativelor pentru teze de doctorat aprobat prin Ordinul MECC al RM nr. 514 din 05.12.2017, să nu fie axate doar pe numărul publicațiilor, dar și pe criterii calitative aferente ȘD, precum ar fi citările, accesările în bazele de date internaționale, impactul științific etc.;
- atribuind superioritate edițiilor științifice din alte state, inclusiv celor ce figurează în cadrul bazelor de date internaționale, în raport cu edițiile științifice naționale (Regulamentul de atribuire a calificativelor pentru teze de doctorat aprobat prin Ordinul MECC al RM nr. 514 din 5.12.2017) nu numai că se comite o discriminare față de utilizarea edițiilor științifice naționale, dar și se demotivează doctoranzii și tinerii cercetători de a publica în revistele noastre universitare, fapt care în cele din urmă are un impact negativ asupra dezvoltării acestor ediții și afectează diseminarea rezultatelor cercetării și vizibilitatea noastră pe plan internațional;

- criteriile de atribuire a calificativelor pentru teze de doctorat trebuie să se fundamenteze pe calitatea articolului, actualitatea tematicii și problematicii conturate, profunzimea documentării, identificarea și argumentarea soluțiilor, utilitatea și semnificația teoretico-aplicativă a rezultatelor obținute;
- publicarea continuă a rezultatelor științifice obținute de către doctoranzi înmatriculați la locuri bugetare cu susținere financiară din partea statului, pe parcursul tuturor anilor de studii. Se va încuraja elaborarea de portofolii electronice, care printre altele să conțină și lucrări științifice cu acces liber (articole, rapoarte, comunicări științifice etc.);
- sensibilizarea studenților doctoranzi cu privire la proprietatea intelectuală și transferul de cunoștințe. În acest sens se solicită dezvoltarea perpetuă a competențelor de bază prin acțiuni de formare corespunzătoare a personalului școlilor doctorale, care gestionează informații ce constituie proprietate intelectuală.

Referințe bibliografice

1. Hotărârea de guvern nr. 1007 din 10.12.2014 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2014, 26 decembrie, nr. 386-396, art. 1101; Modificat: HG326 din 18.07.19, MO246-248/02.08.19 art.458; în vigoare 02.09.19. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115655&lang=ro (accesat 24.06.2022).
2. Hotărârea de guvern nr. 497 din 23-10-2019 cu privire la aprobarea Metodologiei de conferire și confirmare a titlurilor științifice. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2019, 1 noiembrie, nr. 320-325 art. 728. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=118490&lang=ro (accesat 24.06.2022).
3. COJOCARU, Igor, COJOCARU, Irina. Știința Deschisă ca o tendință în lumea modernă. In: *Știința Deschisă în Republica Moldova: Studiu*. Chișinău: Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale, 2018, pp. 19-32. ISBN 978-9975-3220-3-4. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1468418>

4. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (Versiune consolidată). In: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 2012, 26 octombrie, C 326. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF (accesat 29.06.2022).
5. Recomandarea (UE) 2018/790 a Comisiei Europene din 25 aprilie 2018 privind accesul la informațiile științifice și conservarea acestora. In: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 2018, 31 mai, L 134. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0790&from=RO> (accesat 29.06.2022).
6. Hotărârea de guvern nr. 381 din 01-08-2019 cu privire la aprobarea Programului național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2019, 16 august, nr. 256-259, art. 506; Modificat: HG832 din 18.11.20, MO304-312/20.11.20 art.978; în vigoare 20.11.20. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=124073&lang=ro# (accesat 29.06.2022).
7. Recomandarea Comisiei din 10 aprilie 2008 privind gestionarea proprietății intelectuale în activitățile de transfer de cunoștințe și Codul de bune practici pentru universități și alte organizații publice de cercetare. In: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 2008, 5 iunie, L 146. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:146:0019:0024:RO:PDF> (accesat 30.06.2022).